

Umělecká a estetická hodnota.

ZAVK - Základy výtvarné kultury

Prezentace k přednášce - není určena k volnému šíření, je použitelná pouze jako studijní materiál v přípravě na zkoušku!

Miniexkurs v estetice

Estetika jako pojmenovaný samostatný obor existuje teprve od roku 1735.

Alexander Gottlieb **Baumgarten** (1714-1762),
Aesthetica - vydal jí v roce 1750 (doplňný 2. svazek r. 1758).

Etymologie slova: řecké sloveso *aisthanomai* znamená „vnímám, pocituji (původně sluchem), substantivum *aisthesis* znamená „smyslové vnímání“ a konečně adjektivum *aisthētikos* je „náležející ke smyslovému vnímání“ neboli „co je vnímatelné“ (aisthētēs - vnímavý, citlivý pro krásu)

Z toho plyne, že **Baumgartenův termín estetika znamená „věda zabývající se smyslovým poznáním“**. To je ovšem význam, který se liší od toho, co dnes míníme estetikou.

Proč Baumgarten zvolil toto jméno?

Podle Baumgartena je estetika věda, jejíž předmět, krása, je dokonalost věcí, která působí potěšení, pouze je-li smyslově vnímána. Krásu totiž podle Baumgartnera nevnímáme rozumem, ale smysly, nikoliv jasnými pojmy, ale nezřetelnými smyslovými představami. Jestliže tedy existuje věda, jež se zabývá krásou obecně, musí být odlišná od logiky a přímo její opak.

Vlastimil Zuska vymezuje estetiku jako „vědu o senzitivním poznání“.

„Senzitivní“ v tomto výměru neznamena jen smyslové, třebaže tvoří hlavní část, ale i emotivní a imaginativní. Smyslové vnímání je však nutnou podmínkou estetické zkušenosti.

*Uvidíme dále, že tento zastřešující, nejobecnější pojem zkušenosti pokrývá převážnou část pokusů o vymezení vlastního **předmětu** estetiky.“*

ZUSKA, V. Estetika, úvod do současnosti tradiční disciplíny.

Praha: Triton 2001, ISBN 80-7254-194-3. s. 17

Imaginace

„Pod toto slovo zahrnujeme **obraznost, představivost a fantazii**. Patří k němu i denní snění, schopnost domýšlet a vymýšlet příběhy ap. Východiskem imaginace je schopnost vstípit si do paměti zrakové, hmatové, sluchové dojmy a vybavovat si je jako představy. **Tyto představy se v procesu imaginace objevují, prolínají, splývají nebo slučují, „zhušťují“ a přetvářejí do fantazijních obrazů nebo snů.** „Mít imaginativní schopnost znamená, že člověku je dáno, aby více či méně vědomě viděl obraz něčeho, co už nebo ještě není a co se možná nikdy ani nestane“, napsala o tom V. Kastová (1999, s.13)*. V imaginaci dochází k rozmanitým, často neočekávaným kombinacím významů - tak vznikají přenesené významy, z nichž nejznámější jsou **metafory** nebo **metonymie**.“

Slavík

Metafora Metonymie

Metafora -

<http://cs.wikipedia.org/wiki/>

Metafora

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Metonymie>

Estetická situace

Tradiční vymezení odborných disciplín používá dvou hlavních kritérií - předmětu a metody:

PŘEDMĚT

V tomto smyslu znamená obecný termín, který zahrnuje hlavní témata zkoumání daného oboru, jak se historicky vyvinula a ustanovila.

Předmět estetiky není po celém světě stejný: existují různé názorové školy, směry a zaměření, a to i v rámci jedné země či jazykové oblasti, charakteristické oblastmi zájmu, používanými metodami, předpoklady až axiomy zkoumání, korpusem základních textů, s nimiž příslušní badatelů pracují, a na které se odvolávají, a toto vše ovlivňuje vymezení předmětu.

***Předmětem estetiky je estetická situace**, tvořená několika základními složkami, které se mohou stávat hlavními předměty estetického zkoumání, aniž by se však vytratilo zapojení zkoumaného dílčího předmětu do celku situace.*

ZUSKA 2001, s.

Estetický objekt

„V celku estetické situace můžeme rozlišit estetický objekt, tedy to, co je vnímáno (esteticky), a toho, kdo vnímá (vnímatele, což je nejobecnější pojem, zahrnující čtenáře, diváka, posluchače), toho, kdo má estetický zážitek. Toto rozlišení ovšem používá termíny, které musíme dále vyjasnit. Nejasné je zatím, co to je estetický objekt“ (nepoplést s předmětem estetiky), co to je vnímat esteticky“ (mít estetický zážitek“) a kdo to je „vnímatel“, respektive jaké vlastnosti a aktuální výkony dělají z nějaké osoby estetického vnímatele. Důležitou složkou estetické situace je také faktor geneze, tedy vzniku a původu estetického objektu, přesněji, jeho nosiče či hmotné báze, neboť, to, co je vnímáno (esteticky)“, není totéž, co objekt či věc, kterou máme před sebou. Ve sféře umění jde tedy o faktor autorství. Základní schéma tvořící obecné jádro estetických zkoumání je následující:

AUTOR ↔ ESTETICKÝ OBJEKT ↔ VNÍMATEL

Estetický objekt

„Umělecké dílo může fungovat i jinak než jako estetický objekt, například jako vhodná investice, soška třeba jako závaží, obraz jako zakrytí odpadlé omítky atp. V těchto funkcích je však konkrétní umělecké dílo snadno zaměnitelné, dokonce pro příslušnou funkci vhodnějšími, jinými předměty. Ve své funkci estetické je však jedinečné a není nahraditelné bez ztráty právě čehosi, co tvoří jeho jedinečnost. Toto zatím neznámé x můžeme nazvat různě: estetickou hodnotou, specifickým ztělesněním krásy, unikátním celkovým smyslem, metafyzickou kvalitou, vždy však půjde o funkci uměleckého díla v rámci estetického zážitku.“

ZUSKA 2001, s. 24

Existuje celá třída artefaktů, které jsou vytvořeny k tomu, aby se staly estetickými objekty, a to jsou umělecká díla. Ontologický statut reálného objektu a estetického objektu = rozdíl ve způsobu existence. Oproti reálnému objektu je estetický objekt nereálný.

Reálný předmět = hmotný, ontologicky autonomní (nepotřebuje ke své existenci nic, než sebe).

Estetický předmět je heteronomní, což znamená, že potřebuje divácké vědomí. Takový předmět neexistuje reálně, ale pouze ve vědomí diváka, který se na základě pozorování reálného objektu zaměřuje na objekt estetický. Mezi reálným a estetickým objektem je rozdíl, ale i vztah.

Na vysvětlení: umělecké dílo, například obraz, reálně existuje, je reálným objektem (stejně může být reálným objektem třeba tramvaj atd., vlastně všechno, co existuje), ale jakmile se na něj někdo dívá s estetickým postojem, pak jej esteticky posuzuje, a v té chvíli se obraz stává estetickým objektem (stejně pokud by někdo přemýšlel o kráse tramvaje, pak se i ta tramvaj stává estetickým objektem).

http://cs.wikipedia.org/wiki/Estetický_objekt

„Má-li tedy umělecké dílo dostát svému označení, má-li fungovat jako umělecké dílo, musí být estetickým objektem. Proto je každé umělecké dílo (také) estetickým objektem, přesněji, může se stát estetickým objektem. Vztah mezi estetickým objektem a uměleckým dílem je tedy vztahem logické inkluze: třída či množina všech uměleckých děl je cele obsažena v množině všech estetických objektů, část množiny estetických objektů však není uměleckým dílem.

Rozdíl mezi uměleckým dílem a objekty jiných primárních určení je pak, pro první přiblížení, zjevně v tom, že určení uměleckého díla je především a záměrně určením k estetické recepci a pro „výkon“ této své funkce je příslušný hmotný nosič, jemuž běžně říkáme „umělecké dílo“, vybaven řadou kvalit, které svádí potenciálního vnímatele k estetickému vnímání.“

Zuska 2001, s. 24

Umělecká a estetická hodnota.

Možnosti vztahu:

Inkluze, průnik, identita, disparátnost.

Navrhované řešení:

Relativní disparátnost spolu s typem průniku
(časová následnost, „vertikální“
simultaneita)

ZUSKA 1994, s. 80

ZUSKA, V. *Čas v možných světech obrazu. Příspěvek k ontologii výtvarného uměleckého díla a procesu jeho recepce.* Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-856-3. s. 79-95

Estetická hodnota viz ZUSKA 2001, s. 109-117

Umělecká hodnota

Hodnoty uměleckého díla ve světle uměleckého falza.

Tomáš Kulka

„V čem tedy umělecká hodnota spočívá?

Navrhuji následující neformální definici: Umělecká hodnota reflektuje: 1) obecný význam inovace exemplifikované dílem pro svět umění, 2) potenciál této inovace pro její další esteticko-umělecké využití. Proč takto složitá formulace?

Nelze uměleckou hodnotu jednoduše označit za tvořivost, originalitu či novost jako takovou? Odpověď zní, že originalita či novost samy o sobě nestačí. Kdybychom postříkali plátno barvami vybranými namátkou a vzniklé skvrny všelijak rozmazali, vzniklo by originální dílo, jaké ještě nikdo nevytvořil. Přesto by tento „originální“ výtvar uměleckou hodnotu neměl. K tomu by bylo třeba, aby jeho inovace byly obecně chápány jako inovace, které nějakým způsobem předkládají řešení aktuálních uměleckých problémů. Inovace musí otevírat cesty k dalšímu estetickému a uměleckému využití. Picassův obraz tuto podmínku splňuje. Přes své estetické nedostatky v sobě již obsahují všechny základní prvky kubizmu, které následně prokázaly svůj potenciál. Byly též skutečně dále propracovány, rozvedeny a esteticky sladěny v dílech G. Braquea, J. Grise, J. Légera, R. Delauného, a především v dalších obrazech Picassa samotného.

Co dále vyplývá z navržené definice? Z její první části je zřejmé, že uměleckou hodnotu nelze posoudit jen vizuálním zkoumáním díla samotného. Ani ta nejdůkladnější analýza neodhalí, zda je dílo významnou inovací. **Inovace není imanentní vlastnost díla, ale komplexní vztah mezi dílem a relevantní třídou předcházejících prací. K posouzení umělecké hodnoty tudíž nestačí dobrý vkus, citlivost a bystré oko; musíme též něco vědět o jeho významu v kontextu dějin umění.**

Z druhé části definice vyplývá, že umělecká hodnota díla nemůže být určena bez časového odstupu. Abychom ocenili přínos dané inovace, musíme vědět, jak byl její potenciál dále využit. Dílo může být velmi originální ve smyslu radikálního odklonu od přijatých tradic a norem, a přesto může být umělecky bezvýznamné. Některé inovace nikam nevedou. Stanovení umělecké hodnoty je tedy do značné míry hodnocením historickým.

Znamená to, že nelze o umělecké hodnotě dnes vytvořeného díla nic smysluplného říci? Není to zcela tak. Citlivý teoretik je někdy schopen „vidět“ (či spíše vytušit) nové možnosti otevírající cesty k dalšímu estetickému zpracování. Může jeho přínos intuitivně vycítit ještě před tím, než se jeho vliv skutečně projeví. I tehdy však půjde spíše o to, čemu Angličané říkají „educated guess“*. Konečný verdikt patří historii. To, že jsme dnes schopni ocenit uměleckou hodnotu Avignonských slečen, tudíž neznamená, že máme lepší vkus či bystřejší oko než Picassovi přátelé. Naše výhoda spočívá pouze v tom, že je můžeme vidět s patřičným časovým odstupem, ve správné historické perspektivě, respektive retrospektivě.“

* kvalifikovaný odhad

Dostupné na <http://www.vesmir.cz/clanek/hodnoty-umeleckeho-dila-ve-svetle-umeleckeho-falza>

Podmínky kýče podle T. Kulky:

- „1. Kýč zobrazuje objekty nebo témata, která jsou všeobecně považována za krásná, anebo která mají silný emocionální náboj.*
- 2. Tato témata a objekty musí být okamžitě identifikovatelné.*
- 3. Kýč substantivně neobohacuje asociace spojené se zobrazeným tématem.“*

Alexandre Cabanel, *Zrození Venuše*, 1863

Jeff Koons,
*Michael
Jackson
s opicí,*
1988.

Jan Saudek
Eine Tanzerin
2003

Podle T. Kulky
se tvorba
J. Saudka
pohybuje
na rozmezí
umění, kýče
a pornografie.

Originál x padělek

Podle estetického dualismu mají stejnou estetickou hodnotu, ale liší se v umělecké hodnotě - padělek nemá žádnou.

Han van Meegeren
Nachtlokaal # 2, Original
ca. 1925, Private Collection

Han van Meegeren, vlastním jménem *Henricus Antonius van Meegeren*

(1889 - 1947)

nizozemský malíř, jeden z největších padělatelů v historii umění. Specializoval se na falšování děl největšího holandského malíře 17. století, Jana Vermeera. Meegerenovy padělky představují absolutní vrchol padělatelství uměleckých děl. Byly tak dobré, že největší soudobí znalci i po upozornění, že jde o padělek, a opětovném podrobném prozkoumání díla často trvali na tom, že jde o pravý obraz.

Wikipedie

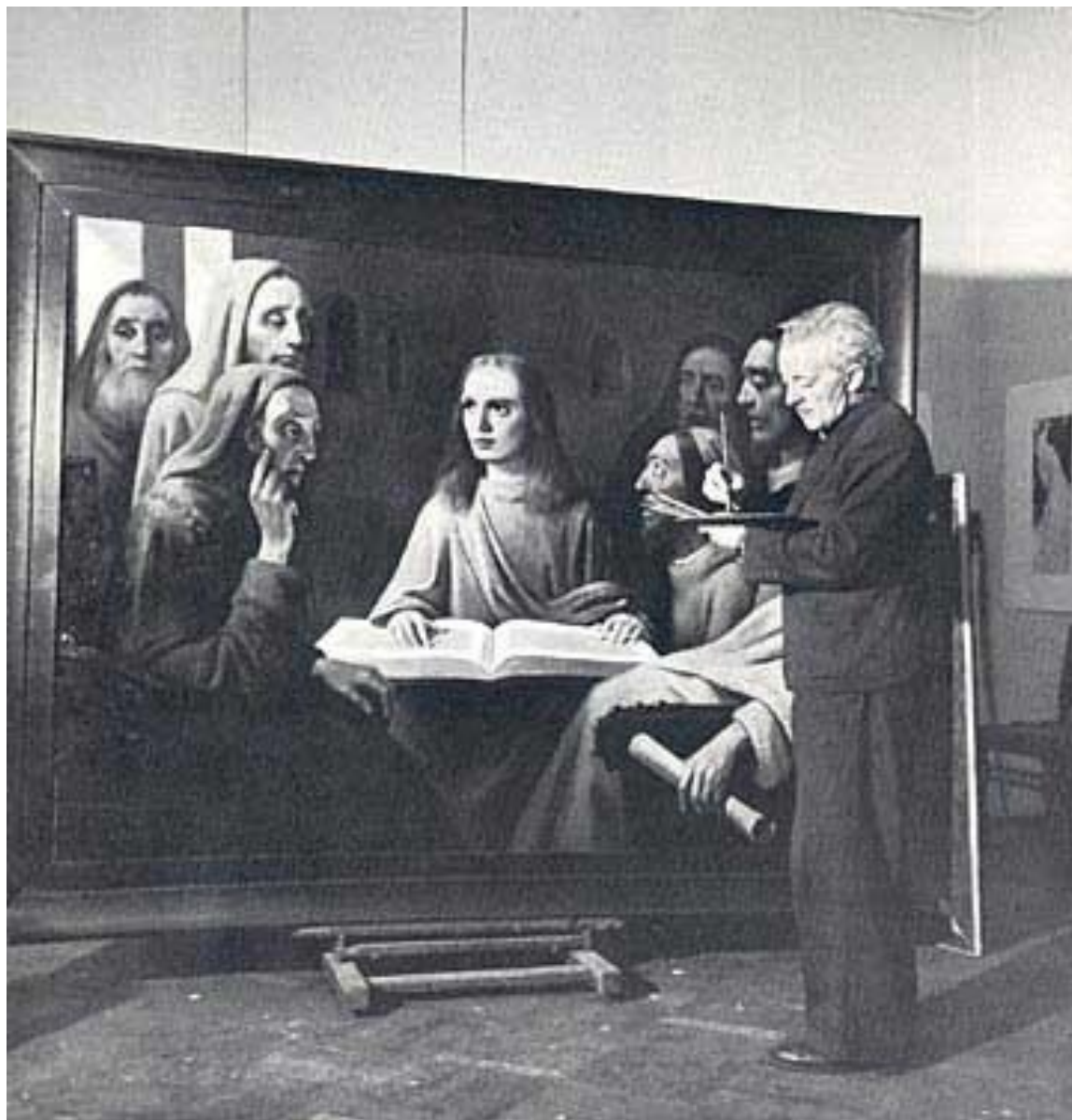
http://cs.wikipedia.org/wiki/Han_van_Meegeren

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Vermeer

<http://kriminalistika.eu/muzeumzla/meeger/hanvan.html>

<http://stavitele-katedral.cz/rotterdam-muzeum-boijmans-van-beuningen-usporadalo-vystavu-nejslavnejsich-padelku-hana-van-meegerena/>

<http://www.boijmans.nl/en/7/calendar-exhibitions/calendaritem/320/the-fake-vermeers-of-van-meegeren> (video)

Van Meegeren maluje obraz *Mladý Ježíš učí mudrce v chrámu*.

Poznámka: Jako nesporných obrazů Jana Vermeera bylo potvrzeno 35.

Meegeren
(Jan Vermeer)
Emauzští učedníci
1937

Meegeren
(Jan Vermeer)
Kristus a cizoložnice

Johannes Vermeer
1632-1675

http://www.artble.com/artists/johannes_vermeer

http://www.google.cz/images?hl=cs&source=imghp&biw=1280&bih=631&q=Jan+Vermeer&gbv=2&aq=f&aqi=g1&aql=&oq=&gs_rfai=

Němci soudí velkopadělatele obrazů

4. září 2011 8:12

KOLÍN/PRAHA - V Kolíně začal proces se čtveřicí obviněných, která měla vydělat miliony eur na prodeji padělaných obrazů známých malířů 20. století.

Dokázali ošálit řadu renomovaných expertů, jeden z obrazů si koupil i hollywoodský herec a vášnivý sběratel Steve Martin, který ztvárnil třeba inspektora Clouseaua. Nyní německý padělatelský gang stanul v Kolíně nad Rýnem před soudem.

Čtveřice lidí je obviněna z toho, že během posledních deseti let prodala řadu důmyslně padělaných maleb a vydělala na nich podle nejvyšších odhadů skoro 16 milionů eur.

V nyní započatém procesu figuruje podle stranice ZDF 14 uměleckých děl, dalších 33 případů se ale vyšetřuje. Německá média proto hovoří o největším padělatelském skandálu v poválečných dějinách země.

Obrazy měly působit, že pocházejí z dílny malířů 20. století, jako jsou Kees van Dongen, Max Ernst, Max Pechstein nebo Heinrich Campendonk. Za hlavního strůjce a zřejmě i autora padělků je považován šedesátiletý Wolfgang Beltracchi – umělec, jenž byl pod svým jménem spíše průměrně úspěšný.

Pomáhat mu měla choť Helene, švagrová Jeanette i její manžel Otto Schulte-Kellinghaus. Beltracchi včera u soudu působil žoviálně. „Tady se žení všichni čerti,“ zněl parafrázovaně jeden z jeho laškových výroků. Jeho manželka byla přece jen více rezervovaná.

Během soudního řízení se očekává vystoupení více než 160 svědků, přičemž rozsudek by mohl padnout příští rok v březnu. Obviněným za podvod a falšování dokumentů hrozí až deset let vězení.

Kvalitní falzifikáty

Jejich padělky byly velice kvalitní. Malířskou techniku odborníci ohodnotili jako excelentní, iluzi dotvářela i stará plátna a rámy, falšované byly třeba i díry po červotočích. Čtveřice k dokonalosti dovedla i příběh, který malbám dodával autenticitu.

Plátna údajně pocházela ze sbírek Wenera Jägera a Wilhelma Knopse. Zatímco prvně jmenovaný – kolínský podnikatel – byl dědem obviněných sester, druhý – krejčovský mistr – zase byl předkem Schulteho-Kellinghause.

Jäger měl podle smyšlené historiky díla zakoupit od proslulého galeristy Výmarské republiky Alfreda Flechtheima a za druhé světové války je v rychlosti ukrýt před nacisty. Jeho známým pak měl být Knops. Ve skutečnosti oba sice měli rádi umění, avšak nikdy se nepotkali a ani ho nesbírali.

V Německu začal ostře sledovaný soud se skupinou padělatelů obrazů. Hlavním falzifikátorem je zřejmě šedesátiletý Wolfgang Beltracchi. Spolu s dalšími komplici vydělal podle obžaloby na prodeji falzifikátů jmění. Podvrhy měly imitovat dílo Keese van Dongena, Maxe Ernsta, Maxe Pechsteina nebo Heinricha Campendonka.

Jedno z podvržených děl - Krajinu s koňmi údajně od Heinricha Campendonka - si koupil herec Steve Martin.

Červený obraz s koňmi - údajně též od Heinricha Campendonka

Foto www.tagesschau.de, www1.wdr.de, Reuters - Jessica Rinaldi / šk

„akt vypůjčování, zcizování, nebo přejímání děl, obrazů, slov, významů od jiných pro uskutečnění vlastních záměrů. Kulturní přivlastnění je proces vypůjčování si a změny významů výrobků (komodit), kulturních produktů, sloganů, obrazů nebo prvků módy tím, že je umístíme do nového kontextu nebo do juxtapozice s novými prvky. Přivlastnění je jednou z primárních forem opozičně chápané produkce a jejího čtení, kdy ji diváci např. znovu editují, přepisují nebo mění význam či užití. Viz „brikoláž, transkódování, opoziční čtení“.“

Citace jiných děl či stylů a prvků nabízí chuť doby, která nesměřuje za určitým cílem. V literatuře se zdůrazňuje pojem intertextualita a ve fotografii bychom mohli vytvořit podobný termín interobrazovost, či interikonicita.

Bauman

Sherrie Levine (*1947, Hazleton, Pensylvánie, USA)

Fotografka a konceptuální umělkyně. Velká část její práce je ve formě velmi přímého přivlastňování díla jiného tvůrce. Získala pozornost v roce 1980, kdy byla členkou politicky zaměřené skupiny konceptuálních umělců, do níž patřili Jennifer Holzer, Richard Prince, Louise Lawler, Cindy Sherman a Barbora Kruger.

Levine se proslavila fotografickým cyklem „After (podle) Walker Evans,” prezentovaným v roce 1981. Práce skládají se ze slavných fotografií Walker Evanse, přefotografovaných z vystavního katalogu.

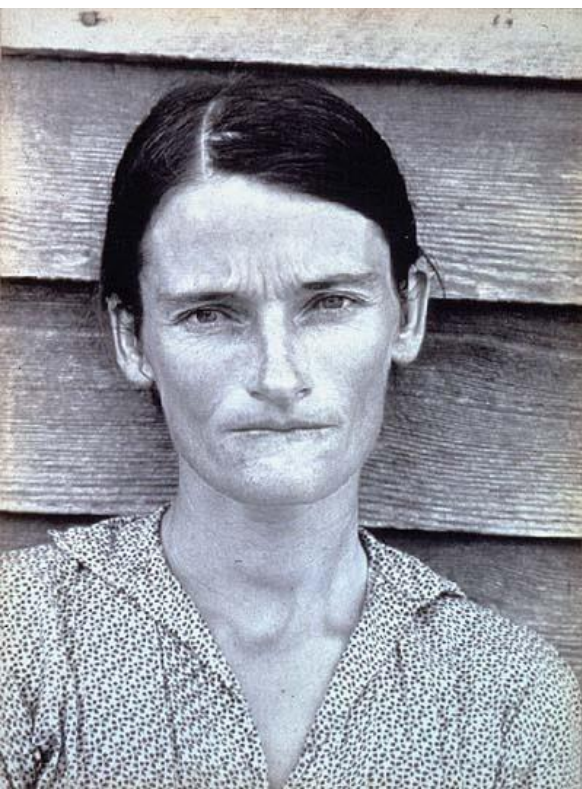
Další autoři, jejichž díla využila: V. van Gogh, F. Leger; M. Duchamp, C. Brancussi ad.

Sherrie Levine
se svým galeristou Perry
Rubensteinem

„Levineová tím, že explicitně vystavila kopie jako „originální“ díla vytvořená umělcem (jí samotnou), vynesla otázku ohledně apropriace v umění a povahy tvůrčí činnosti ve věku mechanické reprodukovatelnosti. Přenesením fotografií do galerie současného umění zároveň upozornila na proměňující se hodnotu fotografie a tím, že tyto konkrétní staré výjevy ze života chudiny reprodukovala v éře Reaganovy ekonomiky, upozornila i na význam historických záznamů viděných jiným referenčním rámcem.“

STURKEN, CARTWRIGHT 2009, s. 215

Walker Evans
(1903-1975)
Hale County, Alabama
1936

© Walker Evans © Jon Groll 1972

Walker Evans

(1903-75)

Dokumentární fotografie rodiny Burroughsů, námezdních zemědělských dělníků na odlehlém Jihu postíženém krizí, pořídil WE pro Hospodářskou bezpečnostní správu.

Sherrie Levine
(After Walker Evans)
Ink jet print, 10.5 x 7.5",
2001

Kopie originálu.

After (podle) Walker Evans: 2, 1981
Sherrie Levine (American, born 1947)
Gelatin silver print; 3 3/4 x 5 1/16 in. (9.6 x 12.8 cm)
Gift of the artist, 1995 (1995.266.2)

Imaginace
Metafora
Metonymie
Estetika
Apropriace

Estetika

Estetická situace

**Estetická hodnota a umělecká
hodnota**

Kýč

Falzum

Apropriace

- Jiří Kulka: *Psychologie umění*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-249-2329-7.
- GRYGAR, M. *Terminologický slovník českého strukturalismu : obecné pojmy estetiky a teorie umění*. Brno: Host, 1999. ISBN 80-86055-61-2.
- FEJNBERG, J. Umění a poznání. In: *Umění ve století vědy. Eseje*. Praha: MF, 1988. s. 80-106